

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

D. Dionysii Carthusiani, luculenta iuxta ac compendiaria in Acta apostolorum exegesis siue commentaria

Dionysius <Cartusianus>

Coloniæ, 1532

VD16 D 1926

Esaias continet capita. LXVI. Et agitur in eo de reprehensione Iudæorum, & aduentu Christi in carnem, & eius passione: de vocatione gentium, de regno Iuda & Israel.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38702

EPITOM. EX ECCLĒ.

Confitebor tibi domine rex & collaudabo te deum saluatorem meum. Confitebor nomini tuo, quoniam adiutor & protector factus es mihi. &c. Laudabit usque ad mortem anima mea deum, quoniam eruis sustinentes te, & liberas eos de omni angustia. &c. Circumdederunt me undique, & non erat qui adiuuaret. Respexi ad adiutorium hominum & non erat qui adiuuaret. Memoratus sum misericordiam tuam domine, & cooperationis tuam quae a saeculo est. Inuocaui dominum patrem domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meae & in omni tempore superborum. Laudabo nomen tuum domine assidue, & confitebor tibi cum adhuc iuuenior sum antequam oberrem. A iuuentute mea inuestigabam sapientiam. Inclinaui modice aurem meam, & multum profeci in ea. Danti mihi sapientiam dabo gloriam. Venter meus conturbatus est quaerendo sapientiam, propterea bonam possidebo possessionem. Dedit mihi dominus linguam mercedem meam. &c. Congregate vos in domum disciplinae indocti. Animae vestrae sitiunt vehementer. Comparete vobis sine argento sapientiam, et collum vestrum subiicite iugo eius. Videte oculis vestris quia modicum laboraui, et inueni mihi multam quietem. Operamini opus vestrum ante tempus, et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

¶ Esaias continet capita. LXVI. Et agitur in eo de reprehensione Iudaeorum, & aduentu Christi in carnem, & eius passione; de vocatione gentium, de regno Iuda & Israel.

¶ Caput. I.

Filios enutriui et exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui. Israel autem me non cognouit.

Z. 5

D. DIONY. A R I C K. C A R.
Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate. A planta pedis vsque ad verticem capitis non est in eo sanitas. Vulnus & liuor, & plaga tumens. Holocausta artatum & adipem pinguium. &c. nolui. Cum extenderit manus vestras, auertam oculos meos a vobis. &c. Manus enim vestrae sanguine plenae sunt. Lauamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Discite bene agere, quaerite iudicium. &c. Si fuerint peccata vestra vt coccinum quasi nix dealbabuntur. Omnes diligunt munera. Propter hoc ait dominus. Heu ego consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Syon iudicio redimetur. Qui dereliquerunt dominum consumeruntur. Erit fortitudo impiorum vt fauilla stuppae, & opus quasi scintilla, & succendetur vtrumque simul.

¶ Cap. ii.

¶ Erit in nouissimis diebus praeparatus mons domini in vertice montium. &c. (Nota. Istud intelligitur de initio militantis ecclesiae.) Iudicabit gentes, et arguet populos multos. Et constabunt gladios suos in vomeres. &c. (Istud nobis obijciunt iudaei, sed male intelligunt.) Ingredere in petram, abscondere in fossa humo, a facie timoris domini, & a gloria maiestatis eius. Oculi sublimis hominis humiliati sunt & incuruabitur altitudo virorum. Dies domini exercituum super omnem superbum & excelsum & super omnem arrogantem & humiliabitur. Incuruabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Eleuabitur dominus solus in die illa, & idola penitus conterentur. Ingredientur caernas saxorum a facie formidinis domini cum surrexit percutere terram. Quiescite ab homine cuius spiritus in naribus eius.

¶ Cap. iij.

Dabo pueros principes eorum, & effeminati dominabuntur eis. Non sum medicus & non est in domo mea

EPITQ. LIB. ESA:

panis, nolite me constituere principem populi. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt nec absconderunt. Agnitio vultus eorum respondebit eis. Dicite, iusto quoniam bene. Væ impio in malum. Retributio enim manuum eius fiet. Popule meus qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Stat ad iudicandum populos dominus. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius. Pro eo quod eleuatae sunt filiae Syon, & ambulauerunt collo extenso, decaluabit dominus verticem filiarum Syon. Erit pro suauitate odore foetor, et pro crispanti crine caluicium.

¶ Cap. 4.

¶ Apprehendent septem mulieres, etc. Sanctus vocabitur omnis qui scriptus est in vita in Hierusalem. In die illa erit germen domini in magnificentia et gloria, etc.

¶ Cap. 5.

¶ Expectaui vt faceret vinea mea vuas, et fecit labruscas. Vineam domini exercituum domus Israel est, et viri luda germen delectabile eius. Væ qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis. Nunquid habitabis vos soli in medio terrae? Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum vsque ad vesperam. Captiuus ductus est populus meus quia non habuit scientiam, propterea dilatauit infernus animam suam, et aperuit os suum absque villo termino. Incuruabitur homo et humiliabitur vir, et oculi sublimium deprimentur. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plausivi peccatorum. Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes. Sicut deuorat stipulam lingua ignis, et calor flammæ exurit, sic radix impiorum quasi fauilla erit, et germen eorum vt puluis ascendet. Abiecerunt enim legem domini. Eleuabit dominus signum in nationibus procul, et sibi labit ad eum de finibus terræ.

¶ Cap. 6.

¶ Vidi dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, & plena erat omnis domus a maiestate eius. Clamabant alter ad alterum. Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus exercituum. Plena est omnis terra gloria eius. Væ mihi quia tacui, Vir pollutus labijs ego sum. Audiui vocem domini dicentis. Quem mittam? Et dixi: Ecce ego. Mitte me. Audite audientes & nolite intelligere, &c. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, &c. Semen sanctum erit quod steterit.

¶ Cap. 7.

¶ Hæc dicit dominus. Non erit istud & non stabit. Capur Syriæ Damascus. Si non credideritis, non permanebitis. Adiecit dominus loqui ad Ahas dicens. Pete tibi signum a domino deo tuo, &c. Ecce virgo concipiet, &c.

¶ Cap. 8.

¶ Dominum exercituum ipsum sanctificate, ipse puer uor vester & ipse timor vester. Expectabo dominum qui abscondit faciem suam a domo Iacob, & præstolabor eum. Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi dominus in signum, &c. (Istud allegat Apostolus.

¶ Cap. 9.

¶ (Istud inducit Matthæus de illuminatõe gentium. ea quæ sequuntur.) Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, &c. Populus qui ambulabat in tenebris, &c. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Et factus est principatus super humerum eius, &c. Populus non est reuersus ad percutientem se, & dominum exercituum non exquisierunt. Erunt qui beatificant populum istum seducentes, & qui beatificantur precipitati. Succensa est quasi ignis impietas, & erit populus quasi esca ignis.

¶ Cap. 10.

¶ Væ qui conidunt leges iniquas, & iniusticias scripserunt. Quid facietis in die visitationis & calamitatis? Ad cuius confugietis auxilium? Væ Assur. Virga furoris mei & baculus ipse est. Ipse aut non sic arbitra-

EPITOM. EX ESA.

bitur. Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? &c. Reliquiæ conuertentur, reliquiæ inquam Iacob ad dominum. Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris reliquiæ conuertentur ex eo. Consummatio abbreviata inundabit iusticiam. Consummationem & abbreviationem dominus deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

Cap. 11.

Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, &c. Non secundum visionem oculorum iudicabit. Spiritu laborum suorum interficiet impium (.i. Antichristum) Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit. Vitulus leo & ouis simul morabuntur, &c. (Ista domesticatio ferarum spiritualiter sumenda est.) Repleta est terra scientia domini, sicut aq̄ maris operientes. In die illa radix Iesse qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. & erit sepulchrum eius gloriosum. (Hoc in Christo Iesu impletum est. Nota, in isto capitulo multa de Christo, & uocatione primitiuae ecclesiæ ex Iudæis & gentibus.) Leuabit dominus signum in nationes, & congregabit dispersos Israel, &c.

¶ Cap. 12.

Confitebor tibi domine quoniam iratus es mihi, conuersus est furor tuus, &c. Ecce deus saluator meus, fiducialiter agam & non timebo. Quia fortitudo mea, &c.

¶ Cap. 13.

Omne cor hominis tabescet, Torfiones & dolores tenebunt quasi parturientis. Factes combustæ vultus eorum. Ecce dies domini veniet crudelis & indignatione plenus, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea, quoniam stellæ cæli & splendor earum non expandent lumen suum. Obscuratus est sol in ortu suo. & luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum. Et requiescet e faciam superbiã

D. DIONY. A RICK. CART.
infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.

¶ Cap. 14.

¶ Prope est vt veniat tempus eius, & dies eius nō elongabuntur. Detracta est ad inferos superbia tua, cōcidit cadauer tuum. Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodo cecidisti de celo lucifer qui mane oriebaris, qui dicebas in corde tuo. In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Veruntamen in infernum detraheris in profundū lacu. Dominus exercituum decreuit & quis poterit infirmare? Pauperes fiducialiter reseruescent.

¶ Cap. 16.

Emitte agnum domine dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiz Syon. Audiuius superbiam Moab, superbus est valde. Superbia eius & indignatio eius, plus quam fortitudo eius. Itcirco ululabit Moab ad Moab, vniuersus ululabit.

¶ Cap. 17.

Eris deserta, quia oblita es dei saluatoris tui, & fortis adiutoris tui non es recordata.

¶ Cap. 19.

Ecce dominus ascendet super nubem leuem & ingreditur Aegyptum, & monebuntur simulacra Aegypti (Nota in isto capitulo de vocatione Aegypti ad Christum.) Istud iam positum intelligit de Christi incarnatione, & ingressu in Aegyptum a facie Herodis. ac.) Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis. In die illa erit altare domini in medio terræ Aegypti, & titulus domini iuxta terminum eius. Et cognoscent dominus ab Aegypto. Colent dominum in hostiis & muneribus. In die illa erit Israel tertius Aegypto & Assyrio.

¶ Cap. 20.

Loquutus est dominus Esaiz. Vade & tolle saccum de lumbis tuis. Et fecit sic vadens nudus & discalciatus.

R T.
E P I T O M . E X E S A .

Hæcine erat spes nostra? Et quomodo effugere poterimus nos?

¶ Cap. 21.

¶ Qui incredulus est infideliter agit. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore. Corruui cum audirẽ, conturbatus sum cum viderem. Emarcuit cor meum. Super speculam domini ego sum stans iugiter per diem, & super custodiam meam ego sum stans totis noctibus. Custos qui de nocte, custos qui de nocte.

¶ Cap. 22

¶ Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.

¶ Cap. 23.

¶ Dominus deus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam decideret vniuersos inclytos terræ.

¶ Cap. 24.

¶ Erit sicut populus sic sacerdos. In doctrinis glorificate dominum. In insulis maris nomen domini dei Israel. A finibus terræ laudes audiuius gloriam iusti (Hoc de amplificatõe fidei Iesu Christi dixit propheta) Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concurientur fundamenta terræ. In die illa visitabit dominus super miliciã celi in excelsis (.i. super dæmones qui sunt in aere) & super reges terræ, & congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post dies multos visitabuntur. (Istud intelligitur de vniuersali & æterna damnatione reproborum angelorum & hominum) Et erubescet luna & confundet sol, cum regnauerit dominus exercituum in monte Syon, (.i. triumphante ecclesia).

¶ Cap. 25.

¶ Dñe deus meus tu es, exaltabo te, & cõfitebor nomini tuo, qm̃ fecisti mirabilia. Quia factus es fortitudo paupi & egeno in tribulatiõe sua. Faciet dñs exercituũ oibus pplis in monte hoc (.i. in monte Syõ) cõuiuũ pinguiũ, &c. (Istud exponit de institutione Eucharistiæ, quam Christus verus deus in monte Syon instituit.

D. DIONY. A RICK. CART.
Præcipitabit dominus mortem in sempiternum, & auferet lachrymam ab omni facie, & obprobrium populi sui auferet. Ecce deus noster iste, expectauimus eum & saluabit nos. Iste dominus, sustinimus eum, exultabimus & lætabimur in salutaris eius. Et triturabitur Moab (.i. Antichristus) sub eo (.i. Christo, quia in monte Syon occidetur.)

Cap. 26.

Vrbs fortitudinis nostræ Syon, saluator ponetur in ea murus, &c.   Semita iusti recta est.

Et in semita iudiciorum tuorum domine sustinimus te Nomen tuum & memoriale tuum in desiderio anime. Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritu meo in precordiis meis, de mane uigilabo ad te. Domine da his pacem nobis, omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Tantum in te recordemur nominis tui.

Domine in angustia requserunt te in tribulatione murmuris doctrina tua eis. A facie tua domine concepimus, & quasi parturimus & peperimus spiritum salutis. Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent. Vade popule meus, intra cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum donec pertranseat indignatio mea. Ecce dominus egredietur de loco suo ut uisitet iniquitatem orbis terræ contra eum & reuelabit terra sanguinem suum, & non operiet ultra interfectos suos.

¶ Cap. 27.

Uisitabit dominus super Leuiathan serpentem tuosum, & occidet cetum qui in mari est. Florebit & geminabit Israel, & implebunt faciem orbis semine. Iste omnis fructus ut auferatur peccatum. Non est populus sapiens, propterea non miserebitur eius qui fecit illum.

Cap. 28.

Erit dominus exercituum corona gloriæ, et fectum exultationis residuo populi sui. Quem docebit dominus scientiam, & quem intelligere faciet auditum. Ab lactatos a lacte, auullos ab ubere (.i. qui solidum cibum

EPITO. EXESA.

capere possunt, q̄a carnales mollicies et voluptates vicerunt, hos deus docebit.) Dixistis percussimus foedus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Hæc dicit dominus. Ecce ego mittam in fundamentis Syon lapidem, lapidem angularem, probatum, preciosum in fundamento fundatum. (Istud Petrus in sua Canonica inducit.) Tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui. Et nunc nolite illudere, ne forte constringantur vincula vestra.

¶ Cap. 29.

¶ Erit sicut somnium visionis nocturnæ. Inebriamini et non a vino. Appropinquat populus iste ore suo, et labijs suis glorificat me, cor autem eius longe est a me. Quasi si lutum contra figulum cogitet, et dicat opus factori suo. Quid me fecisti sic? Et figmentum dicat fictori suo non intelligis. Sic omnes quorum sunt in tenebris opera, et dicunt. Quis videt nos, et quis novit nos? Audient surdi in die illa verba libri, et de tenebris et caligine oculi cæcorum videbunt. Addent mites in domino læticiam, & pauperes homines in sc̄to Israhel exultabunt.

¶ Cap. 30.

¶ Væ filij desertores dicit dominus, vt faceretis consilium, & non ex me, & ordiremini telam, & non p̄ spiritum meum, vt adderetis peccatum super peccatum, & os meum non interrogastis. Superbia tantum est, quæ esse. Dicunt videntibus nolite videre, & aspicientibus nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt. Loquimini nobis placentia, videte nobis errores. Hæc dicit dominus. Si reuertamini & quiescatis, salui eritis. In silentio & in spe erit fortitudo vestra. Dixistis, ad equos fugiemus. Ideo fugietis. Et super veloces ascendemus. Ideo veloces erunt qui persequenter vos. Propterea expectat dominus vt misereatur vestri. Exaltabitur dominus parcens vobis, deus iudicij dñs. Beati omnes qui expectant eum. Miserans miserebitur tui. Ad vocem clamoris tui statim, vt audierit respondebit tibi. Erant oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures

D. DIONY. A RICK. CART.
tuæ audient verbum post tergum monentis. Hæc via
ambulate in ea, & neq; ad dexteram neq; ad sinistra. Et
erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septēpl̄r sicut
lux septem dierum, in die qua alligauerit dñs vuln⁹
populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit. Ecce
nomen domini venit de longinquo, ardens furor eius
& grauis ad portandum. Labia eius repleta sunt
indignatione, spiritus eius torrens inundans ad per-
dendas gentes in nihilum. Auditam faciet dominus
gloriam vocis suæ, & terrorem brachii sui ostendet,
in comminatione furoris, & flamma ignis deuorantis.
Præparata est ab heri tophet, a rege præparata, pro-
funda & dilatata, &cæ. (Tophet. i. gehenna præparata
est reprobis ab heri. i. a principio mundi, quia simul fa-
cta sunt cælum empyreum & infernalis ignis)

¶ Cap. 31.

¶ Aegyptius homo & non deus, & equi eorum caro &
non spiritus. Dixit dominus cuius ignis est in Syon, &
caminus in Hierusalem.

¶ Cap. 32

¶ Lingua balborum velociter loquetur. Stult⁹ enim
fatua loquetur, vt perficiat simulationem, & loquetur
fraulenter. Fraudulenti vasa pessima sunt. Ipse enim
cogitationes concinnabit ad perdendos mites in sermo-
ne mendacii: Princeps ea quæ digna sunt principis
cogitabit. Erat opus iusticiæ pax, & cultus iusticiæ silen-
tium & securitas vsq; in sempiternum. Et se debet popu-
lus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fi-
ducie, & in requie opulenta. Beati qui seminatis su-
per omnes aquas.

¶ Cap. 33

¶ Væ qui prædaris. Nonne & ipse prædaberis? Et qui
spernis, nonne & ipse sperneris. Cum fatigatus desie-
ris contemnere, contemneris. Domine miserere
nostri te enim expectauimus, esto brachium nostrum
in mane & salus nostra in tempore tribulationis.
Diuitiæ salutis sapientia & scientia, timor domini i-
pse thesaurus eius. Angeli pacis (.i. nunchi Eze-
chiae) amare se bunt. Nunc consurgam dicat de-

EPI TO. EX ESA?

minus, nunc exaltabor, &c. Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum. Iste in excelsis habitabit, &c. Regem in decore suo videbunt oculi eius. Vbi est literatus, vbi est verba legis ponderans, vbi est doctor paruulorum. Dominus iudex noster, dominus legifer noster, dominus rex noster, ipse veniet & saluabit nos.

¶ Cap. 34.

¶ Complicabuntur sicut liber cæli. Erit terra eius in picem ardentem die ac nocte, non extinguetur in sempiternum. Ascendet fumus eius a generatione in generationem, & desolabitur in secula seculorum. Onocentaurus & pilosus clamabunt ibi. Requiritte diligenter in libro domini & legite.

¶ Cap. 35.

¶ Istud de vocatione gentium ad fidem accipiendum est. Latabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo. Confortate manus dissolutas, etcæ. Pusillanimes confortamini et nolite timere. Ecce deus vester ipse veniet (scilicet per incarnationem) et saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, et aperta erit lingua mutorum. Via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus, sed qui liberati fuerint et redempti a domino. Venient in Syon cum laude. Læticia sempiterna super capita eorum, gaudium et læticiam obtinebunt, et fugient dolor et gemitus.

¶ Cap. 36.

¶ Quæ est ista fiducia qua confidis?

¶ Cap. 37.

¶ Leua orationem pro reliquis quæ repertæ sunt. (Verba Ezechie) Domine exercituum deus Israel q̄ sedes super cherubin tu es deus solus omnium regnoꝝ terræ. Inclina dñe aurem tuam et audi, aperi oculos tuos et vide. Despexit te, subsannauit te virgo filia Syon. Cum fureres aduersum me, superbia tua ascendit in aures meas dicit dominus. Ponam ergo circulum in naribus tuis, et frenum in maxillis tuis.

D. DIONY. A RICK. CART.
Angelus domini percussit in castris Assyriorum cētum
oetoginta quinque milia.

¶ Cap. 38.

¶ Conuertit Ezechias faciem suam ad parietem & fle-
uit & orauit. Obsecro domine, memento quæso quomo-
do ambulauerim coram te in veritate, & in corde per-
fecto, & quod bonum est in oculis tuis feci. Et fleuit Eze-
chias fletu magno. Et dixit ei dominus, Ecce ego adij-
ciam super dies tuos quindecim annos. Reuersus est
sol decem lineis per gradus quos descenderat in hora-
logio Achaz. Ego dixi in dimidio dierum meorū va-
dam ad portas inferi, &c. Præcisæ est velut a textæ vi-
ta mea, dum adhuc ordire succidit me, &c. Sicut pul-
lus hyrundinis sic clamabo. Meditabor vt columba,
&c. Recogitabo omnes annos meos, in amaritudine
animæ meæ, &c. Ecce in pace amaritudo, &c. Tu au-
tem eruisti animam meam vt non periret, &c. Quia nō
infernus confitebitur tibi, &c.

¶ Cap. 39.

¶ Dixit Ezechias. Bonum verbum domini quod lo-
quutus est. Fiat tantum pax & veritas in dieb. meis.

¶ Cap. 40.

¶ (Istud capitulum loquitur de Christo & eius præ-
cursore.) Consolamini consolamini popule meus di-
cit deus vester, &c. Vox clamantis in deserto parate vi-
am domini, &c. Omnis vallis exaltabitur, &cæ. (Istud
spiritualiter intelligi debet.) Reuelabitur gloria domi-
ni, & videbit omnis caro salutare dei nostri. Omnis ca-
ro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Vere
fœnum est populus. Verbum dei nostri stabit in æter-
num. Ecce dominus in fortitudine veniet, &cæt. Quis
mensus est pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit
Quis appendit tribus digitis molem terræ, &cæ. Quis
adiuuit spiritum domini, aut quis consiliarius eius fu-
it ac ostendit illi: Cum quo inijt consilium & instruxit
eum, &cæt. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi mo-
mentum stateræ reputatæ sunt, &cæt.
Omnes gentes quasi non sint sic sunt coram illo, & qua

EPITO. EX ESA.

si nihilum & inane reputatæ sunt ei, &c. Cui similem fecistis deum aut quam imaginem ponetis ei? Qui extendit velut nihilum celo: & expandit illos sicut tabernaculum ad inhabitandum. Dat scrutatores secretorum quasi non sint, &cæ. Et cui assimilastis me dicit sanctus? Leuate in excelsum oculos vestros & videte quis creauit hæc. Deus sempiternus dominus qui creauit terminos terræ non deficiet neque laborabit, nec est inuestigatio sapientiæ eius. Qui dat lasso virtutem. Qui autem sperant in domino mutabunt fortitudinem, assumant pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

¶ Cap. 41

¶ Ego dominus, primus & nouissimus ego sum. Glutina, bonum est. Ne timeas quia ego tecum sum, ne declines quia ego deus tuus. Ecce confundentur omnes qui pugnant contra te. Ego dominus exaudiam egenum & pauperem, non derelinquam eos. Annuncia te quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dixistis vos. Primus ad Syon dicet. Ecce assum, & Hierusalem euangelistam dabo.

¶ Cap. 42.

¶ Ecce seruus meus suscipiam cum, electus meus complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum, iudicium genibus proferet. Nō clamabit, nec audietur foris vox eius, &c. (Nota, de Christo ista inducit sanctus Matthæus.) Non erit tristis neque turbulentus, et legem eius in insulæ expectabunt. Ego dominus dans flatum populo qui est super terram et spiritum calcantibus eam. Ego dominus vocaui te in iusticia, et apprehendi manum tuam et seruaui te. Et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum, et educeres de conclusionibus vincum, de domo carceris sedentes in tenebris. Ego dominus hoc est nomen meum. Gloriam meam alteri non dabo. Cantate domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ. (Nota in isto capitulo de illuminatione gentium) Educam cæcos in viam quam nesciunt.

D. DIONY. A RICK. CART.
Ponent domino gloriam, et laudem eius in insulis nū-
ciabunt. Dominus sicut fortis egredietur, etc. Quis cę-
cus, nisi seruus meus? et quis surdus, nisi ad quem nun-
cios meos misi? Qui multa vides non ne custodies?

¶ Cap. 43.

¶ Cum transferis per aquas tecum ero, et flumina nō
operient te. Cum ambulaueris in igne non combure-
ris ait dominus. Omnem qui inuocat nomen meum,
in gloriam meam creauit eum. Ante me non est forma-
tus deus, et post me non erit. Ne memineritis priores,
et antiqua ne intueamini. Populum istum formaui mi-
hi, laudem meam annuntiabit. Seruire me fecisti in
peccatis tuis, prębuiisti mihi laborem in iniquitatibus
tuis. (Hoc in Christo deo incarnato impletum est, q. p-
pter nostra peccata occisus est, etc.) Ego sum qui deleo
iniquitates tuas propter me. Reduc me in memo-
riam.

¶ Cap. 44.

¶ Noli timere seruę meus Iacob. Effundam spiritū
meum super semen tuum, et benedictionem meam su-
per stirpem tuam. Iste dicet, domini ego sum, etc. et
Ego sum dominus faciens omnia, extendēs cęlos solus,
stabilis terram, et nullus mecum. Irrita faciens signa
diuinorum.

¶ Cap. 45.

¶ (In isto capitulo loquitur propheta aliqua de Chri-
sto sub persona Ciri regis.) Ego dominus et nō
est alter, formans lucem et creans tenebras, faciens pa-
cem et creans malum. Rorate cęli desuper et nu-
bes pluant iustum, etc. Væ qui contradicit facto-
ri suo. Nunquid dicit lutum figulo suo, quid facis.
Vere tu es deus cęli absconditus deus Israel. Ego
dominus et nō est alius, non in abscondito loquutus
sum. Deus iustus et saluus non est pręter me. Conuer-
timini ad me et salui eritis, omnes fines terrę.
(Nota de diuinitate patris et Christi.) In memetipso
iuravi, egredietur de ore meo iusticię s̄bū et nō reuer-

EPITO. EX ESAIA.

etur, quia mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua. Ad eum venient & confundentur omnes qui repugnant ei.

¶ Cap. 46.

Audite me domus Iacob, qui portamini a meo vtero, & gestamini a mea vulua. Redite per uaticatores ad cor. Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Audite me duro corde. Prope feci iusticiam meam, non elongabitur, & salus mea non morabitur. Dabo in Syon salutem, & in Israel gloriam meam.

¶ Cap. 47.

Descende, sede in puluere virgo filia Babylon. Vitiolum capiam, & non resistet mihi homo. Redemptor noster dominus exercituum, sanctus Israel nomen eius sapientia tua & scientia tua hæc decepit te. Veniet super te malum atque calamitas, & nescies ortum eorum. Veniet super te miseria repente.

¶ Cap. 48.

Sciui quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ænea ait dominus. Propter nomen meum longe faciam furorem meum. Excoxi te, elegi te in camino paupertatis. Propter me propter me ego faciam ut non blasphemem, & gloriam meam alteri non dabo. Ego primus & ego nouissimus. Manus quoque mea fundauit terram, &c. Non a principio in abscondito loquutus sum, ex tempore antequam fierent ibi eram, & nunc dominus misit me, & spiritus eius. (Nota hic apertissime mysterium super sanctæ trinitatis. Dicit enim dominus a domino & spiritu eius se missum.) Hæc dicit dominus redemptor tuus. Ego deus tuus docens te utilia gubernans te in via qua ambulas. Utinam attendisses mandata mea facta fuisset quasi flumen pax tua, & iusticia tua sicut gurgites maris.

¶ Cap. 49.

D. DIONY. A RICK. CART.
¶ Audite insulæ. &c. (Nota in isto capitulo multa de
Christo & vocatione principum gentiliū ad eius fidē.)
Dominus ab utero vocauit. &c. Posuit os meum quasi
gladium acutum, in vmbra manus suæ protexit me.
Iudicium meū cum domino, & opus meum cū deo meo.
Et nunc hæc dicit dñs formans me ex utero seruum si-
bi vt reducam Iacob ad eum, & Israel nō cōgregabitur.
Et glorificatus sum in oculis domini, & dixit. Parum
est vt sis mihi ad suscitandas tribus Iacob, & fræces Ia-
cob conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis sa-
lus mea vsque ad ext remum terræ. Hæc dicit domi-
&c. ad contemptibilem animam. &c. Reges videbunt
& consurgent principes & adorabunt. &c. Hæc dicit,
In tempore placito exaudiui te. &c. Nō esurient neque
sifient, & non percutiet eos æstus & sol. Laudate cæli
& exulta terra, iubilare montes laudem domino, quia
consolatus est dominus populum suū, & pauperum suo-
rum miserebitur. (In isto capitulo sunt aliqua quæ Iu-
dæi allegant pro se literaliter, & male intelligunt.)
Nunquid obliuisci potest mater infantem suum, vt non
miseretur filio uteri sui? Et si oblita fuerit, ego tamē
non obliuiscar tui. Angustus est locus mihi, fac spa-
cium mihi vt habitem. Ecce leuabo ad gentes manū
meam, & exaltabo ad populos signum meum. Ego
dominus super quo non confundentur qui expectāt eū

Cap. 50.

Nunquid abbreviata & paruula facta est manus mea,
vt non possim redimere? Dominus dedit mihi linguā
eruditam, vt sciam sustentare eum qui lassus est verbo.
Dominus deus aperuit mihi aurem ego autē non contra-
dico. Corpus meum dedi percutientibus, & genas me-
as vel lētib⁹. Faciem meam non auerti ab increpantib⁹
& cōspuētibus in me. &c. Quis est aduersarius meus?
Accedat ad me. Ecce dominus deus auxiliator meus.
Quis ambulat in tenebris, & non est lumen ei? Speret
in nomine domini & innitatur super deum suum.

E P I T O.   E X   E S A I A:

Cap. 51.

Gaudium & leticia i ea, & gratiarum actio et vox laudis. Attendite ad me populus meus, quia lex a me exiet, et iudicium meum in lucem populorum requiescet. Me insulae expectabunt. Caeli sicut fumus liquecent, et terra sicut vestimentum atteretur. Nolite timere obprobrium hominum et blasphemias eorum, Qui redempti fuerint a domino reuertentur et venient in syon laudantes, & leticia sempiterna super capita eorum. Gaudium et leticiam obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus. Quis tu vt timeas ab homine mortali, et a filio hominis qui quasi fenum arefcit?

Cap. 52.

Excute de puluere, consurge, sede Hierusalem. Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar ecce adsum. (sciet per incarnationem.) Simul laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt cum conuerterit dominus syon. Parauit dominus brachium sanctum suum i oculis omnium gentium, et videbunt omnes fines terrae salutare dei nostri. Recedite recedite, exite inde, pollutum nolite tangere. Mundamini qui fertis uasa domini. (Nota multa pulchra de Christo, et despectu et gloria eius, de dilatatione fidei eius, et gentium uocatione. &c.) Ecce intelliget seruus meus et exaltabitur et reuelabitur, et sublimis erit ualde. Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros a spectus eius. Super ipsum continebunt reges os suum, quia quibus non est narratum de eo uiderunt, et qui non audierunt contemplati sunt.

¶ Cap. 53.

Quis credidit auditui nostro. &c. (Nota in isto capitulo de Christi passione magis historia quam prophetia, ppter pphetiae huius excellentiam euidentissimam) Non est species ei neque decor, Et uidimus eum & non

D. DIONY. A R I C K. C A R T.
erat aspectus, &c. Vere languores nostros ipse tulit,
& dolores nostros ipse portauit, & nos putauimus il-
lum quasi leprosum & percussum & a deo humilitatum,
Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras
&c. Tradidit in mortem animam suam, et cum
sceleratis reputatus est, et pro transgressoribus rogauit

¶ Cap. 54

Lauda sterilis quæ non parit, decanta laudem et hinni
&c. (Istud de ecclesia ex gentibus congregata exponi-
tur.) Redemptor tuus sanctus israel, deus omnis terræ
vocabitur. Ad punctum in modico dereliqui te, & in mi-
serationibus magnis congregabo te. In mo-
mento indignationis meæ abscondi parumper faciem
meam a te, et in misericordia sempiterna misertus sum
tui, dixit redemptor tuus.

Ecce ego creauit fabrum subsistentem in igne prunas, & pro-
ferentem vas in opus suum, & ago creauit interfectorem
ad disperdendum. n.

Cap. 55

Omnes sitientes venite ad aquas. &c. Feriam vobis-
cum pactum sempiternum, misericordias David fideles.
Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem
gentibus. Ecce gentem quam nesciebas vocabis. &c.
Quærite dominum dum inueniri potest, inuocate eum
dum prope est. Derelinquat impius viam suam, & vir ini-
quus cogitationes suas &c. Non enim cogitationes meæ
cogitationes vestræ, neque viæ meæ viæ vestræ dicit
dominus. Quia sicut exaltantur cæli terra, sic exal-
tatae sunt viæ meæ a vijs vestris, & cogitationes meæ a
cogitationibus vestris. Verbum meum quod e-
gredietur de ore meo non reuertetur ad me vacuum, sed
faciet quæcumque volui, prosperabitur in his ad quæ
misi illud. Erit dominus nominatus in signum
æternum quod non auferetur.

¶ Cap. 56.

Custodite iudicium & facite iusticiam, quia prope est
salus mea ut veniat, & iusticia mea ut reueletur. Non
dicat Eunuchus, ego lignum aridum. &c.
Dogus mea domus orationis vocabitur cunctis genti-

EPITO. EX ESAIA.

bus. Speculatores eius cæci omnes, canes muti non valentes latrare, videntes vana, et dormientes, Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, vnusquisque in viam suam declinauit.

Cap. 57.

Iustus perit et non est qui recogitet in corde suo, et viri misericordiae tolluntur, et non est qui intelligat. Mei non est recordata, quia ego tacens, et quasi non vident. Hæc dicit dominus excelsus et sublimis habitans æternitatem, et sanctum nomen eius, in excelso et in sancto habitans & cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium & cor contritorum. Spiritus a facie mea egredietur, & flatus ego faciam. Abscondi a te faciem meam, & abiit vagus in via cordis sui. Impi quasi mare feruens quod requiescere non potest. Non est pax impijs dicit dominus.

Cap. 58.

Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum &c. Frange esurienti panem tuum &c. Requiem dabit tibi dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam. Si glorificaueris dominum dum non facis vias tuas, & non inuenitur voluntas tua vt loquaris sermonem, tunc delectaberis super domino, & sustollam te super altitudinem terræ ait dominus &c.

Cap. 59.

Ecce non est abbreviata manus domini vt saluare nequeat, neque aggrauata est auris eius vt non exaudiat, sed iniquitates vestrae diuiserunt inter vos & deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius a vobis ne exaudiret. Confidunt in nihilo, & loquuntur vanitates. Peccata nostra responderunt nobis. Et vidit dominus, & malum apparuit in oculis eius.

Cap. 60.

Surge illuminare Hierusalē, quia venit lumen tuum, & gloria dñi sup te orta est &c. Et ambulabunt gentes in lumine tuo. Qui sunt isti g vt nubes volant & quasi colūbæ ad fenestras suas. Ponam visitationem tuā pacē & ppositos tuos iusticiam.

D. DION. A R I C K. C A R T.
Occupabit salus muros tuos. Non erit tibi amplius
sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illumi-
nabit te, sed erit tibi dominus in lucem sempiternam &
deus tuus in gloriam tuam. Non occidet ultra sol tu-
us & cæt.

Cap. 61.

Spiritus domini super me eo quod vixerit me, ad
annunciandum mansuetis misit me & c. Et darem lu-
gentibus coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu
pallium pro spiritu mæroris. Isti sunt semen cui bene
dixit dominus. Gaudens gaudebo in domino, & exul-
tabit anima mea in deo meo.

Cap. 62.

Videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges in-
clum tuum. Quia complacuit domino in te. Super mu-
ros tuos Hierusalem constitui custodes tota die & tota
nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimi-
ni domini ne taceatis, & ne detis silentium ei. Iuravit
domini dextera sua.

Cap. 63.

Quis est iste qui venit de Edom & c. (Istud loqui-
tur de Christi ascensione) Miserationum domini re-
cordabor, laudem domini super omnibus quæ reddidit
nobis dominus, quæ largitus est secundum indulgen-
tiam suam. Afflixaerunt spiritum sancti eius. Atten-
de de celo & vide. Multitudo viscerum tuorum, & mise-
rationum tuarum super me continuerunt se. Abra-
ham nesciuit nos. Tu domine pater noster, redem-
ptor noster, a seculo nomen tuum. Quare errare nos
fecisti de vijs tuis? & c.

Cap. 64.

Vtinam disrumperes cælos & descenderes. Ocu-
los non vidit deus absque te, quæ præparasti expectan-
tibus te. Ecce tu iratus es & peccauimus, & facti sumus
vt immundi omnes nos. Quasi pannus menstruaræ
vniuersæ iustitiæ nostræ. Et nunc pater noster es tu,
nos vero lutum, & fictor noster tu, & opera manuum
tuarum omnes nos. Non irascaris domine satis & c.

EPITOME EX ESAIA.

Ultra memineris iniquitatis nostræ, ecce respice populus tuus omnes nos.

Cap. 65.

(Nota in isto capitulo de excæcatione Iudæorum, & illuminatione gentium.) Quæsierunt me, qui non interrogabant me &c. Impi sumus erunt coram me, ignis ardens tota die. Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis pro dolore cordis, & pro contritione spiritus ululabitis. Seruos suos vocabit dominus nomine alio. In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in deo amen. Oblivioni traditæ sunt angustia priores &c. Ecce enim ego creo caelos novos & terram novam, & non erunt in memoria priora, sed exultabitis & gaudebitis usque in æternum in his quæ ego creo. Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum male dictus erit. Electi mei non laborabunt frustra, quia semen benedictorum domini est. Antequam clament ego exaudiam adhuc illis loquentibus ego audiam.

Cap. 66.

Hæc dicit dominus. Cælum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum. Quæ est ista domus quam ædificabitis mihi. Omnia hæc manus mea fecit. Ad quem autem respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu & tremens sermones meos. Qui immolat bouem quasi qui interficiat virum. Qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem &c. Antequam parturiret, peperit: antequam veniret tempus partus eius peperit masculum. Quis audiuit unquam tale, & quis vidit huic simile. Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam dicit dominus. Si ego qui generatione cæteris tribuo sterilis remanebo ait dominus deus tuus. Ecce ego declinabo in eos ut flumen pacis. Quomodo si mater blandiatur, ita & ego consolabor vos. Videbitis & gaudebit cor vestrum &c. Ecce dominus in igne veniet, reddere in indignatione furorrem suum, & increpationem suam in flamma ignis. Ego autem opera eorum & cogitationes eorum venio ut congregem. Mittam ex eis qui saluati fuerint ad

D. DION. A RICK. CART.
gentes, in mari, in Aphricam, in Lydiam tenentes sagittam, in Italiam & Græciam, ad insulas longe &c. & annunciant gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros in equis & quadrigis, & in lectulis & mulis & in carrucis ad montem sanctum meum Hierusalem &c. (Ista vehicula spiritaliter intelligenda sunt) Erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato. Egrederentur & videntur cadauera virorum qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsque ad facietatem visionis omni carni.

Hieremias habet Ca. LII. Et agitur in eo de captiuitate Iudæorum, & de destructione ciuitatis Hierusalem, de planctu & lamentatione propter destructionem istam. Cap. I.

Dixit dominus ad Hieremiam, Priusquam te formarem in vtero noui te, et antequam exires de vulua sanctificaui te &c. Et dixi a a a, domine deus. Ecce nescio loqui quia puer ego sum. Ne timeas a facte eorum, quia ego tecum sum et eruam te dicit dominus. Bellabunt aduersum te et non preualebunt, quia ego tecum sum, dicit dominus, ut liberem te.

Cap. 2.

Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis dicit dominus, quia elongauerunt a me et ambulauerunt post vanitatem et vani facti sunt. Sacerdotes non dixerunt, ubi est dominus, et tenentes legem nescierunt me, et pastores peruariati sunt in me. Duo malo fecit populus meus, Me dereliquerunt fontem aquæ vitæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas quæ continere non valent aquas. Arguet te malitia tua, et auersio tua increpabit te. Scito et vides quod malum & amarum est reliquisse te dominum deum tuum, et non esse timorem eius apud te, dicit dominus deus exercituum. A seculo confregisti iugum meum, rupi